

שלוש סעודות

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיז עמוד ב

תנו רבנן: כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת? שלש, רבי חידקא, אומר: ארבע. אמר רבי יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו, + שמות טז+ ואמר משה אכלהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה. רבי חידקא סבר: הני תלתא היום - לבר מאורתא, ורבנן סברי: בהדי דאורתא.

2. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיח עמוד א

אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצל משלש פורעניות: מחבלו של משיח, ומדינה של גיתנס, וממלחמת גוג ומגוג.

3. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיח עמוד ב

אמר רבי יוסי: יהא חלקי מאוכלי שלש סעודות בשבת. אמר רבי יוסי: יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. איני והאמר מר: הקורא הלל בכל יום - הרי זה מחרף ומגדף - כי קאמרינן - בפסוקי דזמרא. אמר רבי יוסי: יהא חלקי ממתפללים עם דמדומי חמה. אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: מצוה להתפלל עם דמדומי חמה. אמר רבי זירא: מאי קרא - +תהלים עב+ ייראך עם שמש ולפני ירח דוד דורים. ואמר רבי יוסי: יהא חלקי ממתני בחולי מעיים. דאמר מר: רובן של צדיקים מתים בחולי מעיים. ואמר רבי יוסי: יהא חלקי ממתני בדרך מצוה. ואמר רבי יוסי: יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא וממוציאי שבת בצפורי. ואמר רבי יוסי: יהא חלקי ממושיבי בית המדרש, ולא ממעמידי בית המדרש. ואמר רבי יוסי: יהא חלקי מגבאי צדקה, ולא ממתלקי צדקה. ואמר רבי יוסי: יהא חלקי ממי שחושדין אותו ואין בו. אמר רב פפא: לדידי חשדן ולא הוה בי

4. מהרש"א חידושי אגדות מסכת שבת דף קיח עמוד ב

יהא חלקי מאוכלי כו'. כל הני יהא חלקי דנקט במלתיה משום דהני מילי לא חשיבי בעיני עלמא לדקדק בהן אמר הוא שיחא חלקו עמהם וכדי לזרו בהן את חבריות אמר כו' וק"ל:

5. ערך השולחן אורח חיים סימן רפח סעיף ב

וחנה באמת לפענ"ד צריכה להיות הסעודה השנייה רק קודם חצות שחרי כמו שהסעודה השלישית צריכה להיות רק אחר חצות כמו שיתבאר בס"ל רצ"א והטעם נראה דכיון דהג' סעודות ילפינן מתלתא היום ואמר משה אכלהו היום כי שבת היום לדי' היום לא תמצאוהו בשדה [ק"ו:] צריך להיות לכל אחת זמן קבוע בפ"ע אחת בלילה ואחת ביום קודם חצות ואחת לאחר חצות אבל תמיהני למה לא הזכיר אחד מן הפוסקים דבר זה וגם הרבה לא יחוש לזה ואולי דטעם סעודה שלישית שאינה קודם חצות אינה מטעם תלתא היום אלא מפני שכל סעודה צריך להיות שמה עליה דלילה סעודת ערבית היום סעודת שחרית והשלישית סעודת מנחה ומנחה היא רק לאחר חצות אך לפ"ז גם שחרית לא היא אחר חצות ואם היינו אומרים דסעודה שלישית אין יוצאים אא"כ התפלל מנחה מקודם הוה א"ש אבל באמת אינו כן כמ"ש בס"ל רצ"א ולכן אנו אומר אף שהפוסקים לא הזכירו זה מ"מ ברור הוא שסעודה שנייה צריכה להיות התחלתה עכ"פ קודם חצות וכן אני נוהג:

6. שולחן ערוך אורח חיים סימן רפח סעיף א

* א אסור להתענות בשבת * (א) <א> עד ו' שעות. הנה ואפילו לומר (ב) ומתפלל, אסור (מרדכי פ"ק דשבת)

7. משנה ברורה סימן רפח ס"ק 1

(1)

ולפ"ז הש"ץ שמנגן ואין יוצאין מבהכ"נ עד אחר שש שלא כהוגן הוא ובפרט בחורף שהימים קצרים ומכ"ש ביו"ט מלבד ברה"ה [ב"ח] ובא"ר מצא סמך להקל בלומד ומתפלל להתאחר עד אחר חצות ובבגדי ישע שעל המרדכי פ"ק דשבת כתב ג"כ שמותר ללמד ולהתפלל עד חצות:

8. ערוך השולחן אורח חיים סימן רפח סעיף א

וכן נ"ל דכששותים חמין קודם התפלה ג"כ מותר להמתין עד אחר חצות שהרי יצא מכלל תענית

9. קיצור הל' שבת עמ' ח

קוראים הסעודה השלישית בשם שלש סעודות, ושמעתי טעם לדבר, שעל ידי שאדם מדחיק עצמו לכבוד השבת לאכול עוד סעודה שאינו רגיל בה בחול, מראה בזה, שגם שאר סעודות אכל לכבוד היום. והיינו שמשתי סעודות הראשונות אינו ניכר לנו שכיבד את השבת עם אכילתו, הלא גם בחול רגיל בהן. אבל עכשיו שבא לאכול הסעודה השלישית, ואוכלה אף שאינו תאב לה, נראה לנו שאוכל לכבד את השבת, ויכולים לומר עכשיו, סופו הוכיח על תחילתו, שכמו כן אכל הראשונות לכבוד השבת. על כן כיון שנראה לנו על ידי אכילת הסעודה השלישית שקיים גם שתי סעודות הראשונות לכבוד היום, קראו אותה בשם שלש סעודות, שבה נכללות כל הסעודות.

10. שולחן ערוך אורח חיים סימן רצא סעיף א

(א) יהא זמיר מאד לקיים סעודה שלישית ואף אם הוא שבע יכול לקיים אותה (ב) א בכביצה, ואם א"א לו כלל לאכול (ג) אינו חייב לצער את עצמו. והחכם עיניו בראשו (קהלת ב, יד) שלא ימלא בטנו בסעודת הבוקר, כד' (ד) ליתן מקום לסעודה שלישית. וזהו: ומי שלא אכל (ח) ב [ב] בליל שבת, יאכל (ו) שלש סעודות ביום השבת (הראש פרק ע"ט).

11. משנה בחזרה סימן רצא ס"ק ז

(ז) ליתן מקום - דאל"כ לפעמים היא אכילה גסה ואינה חשובה אכילה:

12. תלמוד בבלי מסכת נזיר דף כג עמוד א

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב: +הושע יד+ כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בס' ופושעים יכשלו בס': משל, לשני בני אדם שצלו את פסחיהן, אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה גסה, זה שאכלו לשום מצוה - וצדיקים ילכו בס', וזה שאכלו לשום אכילה גסה - ופושעים יכשלו בס'. אמר ליה ר"ל: האי רשע קרית ליה? נהי דלא קא עביד מצוה מן המובחר, פסח מיהא קא עביד: אלא, משל לשני בני אדם, זה אשתו ואחותו עמו וזה אשתו ואחותו עמו, לזה נדמנה לו אשתו ולזה נדמנה לו אחותו, זה שנדמנה לו אשתו - צדיקים ילכו בס', וזה שנדמנה לו אחותו - ופושעים יכשלו בס'.

13. תוספות מסכת נזיר דף כג עמוד א

פסח מיהא קעביד - משמע דאכילה גסה שמה אכילה וקשה דבפרק בתרא דיומא (דף פ:) קאמר' האוכל אכילה גסה ביה"כ פטור דלא שמה אכילה ואומר ר"ת דתרי עיניו אכילות גסות יש והוא [דיומא] כגון שנפשו קצה באכילה מרוב שובעו והכא שאין נפשו קצה אלא שאינו רעב לאכול לתיאבון.

14. שולחן ערוך אורח חיים סימן רצא סעיף ב

זמנה משיגיע זמן המנחה דחיינו (ו) ג' משש שעות ומחצה ולמעלה, ואם עשאה קודם לכן <א> לא קיים מצות סעודה שלישית. וזהו לא דאסור לשנות מים בין מנחה למעריב בשבת. (ח) דאי חזרים וחשמת לגיהנם, (ט) וע"כ אין לאסל סעודה שלישית בין מנחה למעריב, אלא יאכל אותה קודם מנחה (תוספות וז"א ש' וז"א ש' פרק ע"פ) ולא דיותר טוב להתפלל (ו) ה מנחה תחלה (רמב"ם וטור והגמ"ר והגמ"ר פ"ל האורח) (ז) ואין נהנים לכתחלה בכל מדעת אלו.

15. משנה ברורה סימן רצא ס"ז

(ו) משש שעות ומחצה - ואם התחיל לאכול הסעודה שלישית קודם חצות ונמשכה הסעודה עד אחר שהגיע זמן מנחה גדולה יצא דהא עכ"פ אכלה בזמנה ולא אוליגן בזה בתר התחלה:

16. תוספות מסכת פסחים דף קה עמוד א

והנ"מ דאכלו ושתי מעיקרא - משמע שהיו אוכלים בשבת סמוך לחשיכה ותימה שלא נהגו לאכול בין מנחה למעריב וגם ר"ת קעס על רבינו משולם שהנהיג לאכול בין מנחה למעריב דאמר במדרש השותה מים בשבת בין חשמשות גוזל את קרוביו המתים וכתב שפעם אחת אירע מעשה בלתי יודע ובא לידי סכנה ובקושי התירו ערב יום הכפורים לאכול אחר יודי משום שכרות וגם תשעה באב שחל להיות בשבת ודחה התירו בקושי ויש לדחות דמיייר הכא שהתחילו בחינתו ובאמצע סעודה התפללו מנחה והיא דהתחילו בחינתו מותר להשלים.

17. רמב"ם הלכות שבת פרק ל הלכה י

אלא כך היה מנהג הצדיקים הראשונים מתפלל אדם בשבת שחרית ומוסף בבית הכנסת ויבוא לביתו ויסעד סעודה שניה ולך לבית המדרש יקרא וישמע עד המנחה ותתפלל מנחה ואחר כך יקבע סעודה שלישית על היין ויאכל ושתה עד כ מוצאי שבת.

18. משנה ברורה סימן רצא ס"ז יא

(יא) וכן נוהגים לכתחלה - ובמקום שקשה לו לקיים הסעודה לאחר מנחה יוכל אפילו לכתחלה לקיים הסעודה קודם מנחה אם הוא קודם זמן מנחה קטנה

19. משנה ברורה סימן רצא ס"ז יא

ומ"מ נ"ל דלענין אכילת סעודה שלישית אם לא אכל מקודם בדאי צריך לאכול אפילו אחר שקיעה ואפילו לשאר אכילה אם הוא תאב לאכול ולשתות ג"כ אין להחמיר עד חצי שעה שקודם צה"כ.

20. רמב"ם הלכות שבת פרק ל הלכה ט

חייב אדם ו לאכול שלש סעודות בשבת אחת ערבית אחת שחרית ואחת ח במנחה, וצריך להזהר בשלש סעודות אלו שלא יפחות מהן כלל, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה סועד שלש סעודות, ואם היה חולה מרוב האכילה או שהיה מתענה תמיד פטור משלש סעודות, וצריך לקבוע כל סעודה משלשתן על היין ט ולבצוע על שתי ככרות, וכן בימים טובים.

21. רמב"ם הלכות שבת פרק כט הלכה י

ומצוה ע לברך על היין ביום השבת קודם שיסעד סעודה שניה, וזה הוא הנקרא קידושא רבא, מברך בורא פרי הגפן בלבד ושיתה ואחר כך יטול דיין פ ויסעד, ואסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיקדש, וגם קידוש זה לא

יהיה אלא במקום סעודה

22. סור אורת חיים סימן רצא

וכתב הרמב"ם ד"ל שגם בסעודה שלישית קובע על היין ובוצע על שתי ככרות וא"א הרא"ש ד"ל לא היה מברך על היין קודם משום דאיתקש יום ללילה לענין קידוש מה לילה סגי בחד זימנא אף ביום נמי בחד זימנא אבל היה בוצע על ב' ככרות

23. בסף משנה הלכות שבת פרק ל הלכה ט

וצריך לקבוע כל סעודה משלשתן על היין. מדברי הטור נראה שמפרש דברי רבינו דהיינו לומר שיקדש גם בסעודה שלישית על היין קודם סעודה כמו בשאר סעודות. ואין זה במשמע דבריו אלא היינו לומר שישתה יין בסעודה כי זהו פירוש קובע סעודתו על היין לא לענין שיקדש קודם סעודה ובפירוש כתב רבינו ספכ"ט ומצוה לברך על היין ביום השבת קודם שיסעד שניה וזהו הנקרא קידושא רבה משמע בחדיא דבסעודה שניה דוקא קאמר ולא בשלישית:

24. שולחן ערוך אורת חיים סימן רצא סעיף ד

(יה) ט <ג> א"צ לקדש בסעודה שלישית, אבל צריך לבצוע על שתי ככרות. הגוה: ואם סועד הרבה פעמים בשבת צריך לכל סעודה ב' ככרות (אבודרהם ומיימוני), * ולפחות לא יהיה לו בסעודה שלישית (יט) <ד> פחות מככר אחד (כ) שלם (טור ומרדכי פ' כ"כ). ומה פשט המנהג לחקל לבצוע בסעודה שלישית רק בככר א' שלם, אבל יש לחזמיר (סא) ליקח שנים.

25. משנה ברורה סימן רצא ס"ק כא

ליקח שנים - וכן ראוי לנהוג לסתחלה כי הסברא הראשונה היא העיקר. וטוב לחדר לברך על היין תוך הסעודה [תיקוני שבת].

26. חינושי הריטב"א מסכת סוכה דף כו עמוד א

ולענין קידוש כיון דקדוש חובת היום ולא חובת סעודה ומפני קדושת היום תקנהו חכמים במקום סעודה ואין קדוש מן התורה אלא בלילה, וקדוש היום דרבנן וברכת הנהנין בלחוד, משמע דלא מחייב ביה בסעודה שלישית שלא חיבבהו אלא בתחלת קדושת היום דהיינו בסעודת שחרית, וכן דעת ה"ר יונה ד"ל, וש מחייבין לקדש בו, וכיון דליתיה אלא בודא פרי הגפן וליכא ברכה לבטלה אם רצה לקדש על היין וחביבא ליה חמרא הרשות בידו.

27. משנה ברורה סימן רצא ס"ק יט

(יט) פחות מככר אחד - דביום ששי ירד המן לכל אחד שני עמרים ומכל עומר עשו ב' ככרות הרי ד' לב' עמרים אכל אחד בע"ש ואחד בליל שבת ואחד בבוקר הרי נשאר לו רק אחד שלם לסעודה ג':

28. ביאור הלכה על שולחן ערוך אורת חיים סימן רצא סעיף ד

* ולפחות לא יהיה לו פחות מככר א' שלם - ואם יש לו שלם וגם פרוסה פשוט דיבצע סעודה זו על הככר השלם והפרוסה יניח על סעודת מלוה מלכה דסעודה זו חשיבא הרבה יותר מסעודת מלוה מלכה אף שגם היא מצוה וש אנשים שחושבין להיפך וטועין בזה:

29. שולחן ערוך אורת חיים סימן רצא סעיף ה

(כב) <ה> צריך לעשותה בפת; (כג) ו"א שיכול לעשותה בכל מאכל העשוי (כד) מאחד י מחמשת מיני דגן; ו"א שיכול לעשותה בדברים שמלפתים בהם הפת כבשר ודגים, אבל לא בפירות; ו"א דאפילו בפירות יכול לעשותה וסברא ראשונה עיקר, שצריך לעשותה בפת א"כ הוא שבע בירתה. וזהו אי במקום שא"ל לו לאוכל פת, כגון בערב פסח שחל לחיות בשבת (כה) שאסור לו לאוכל פת לאחר שנתה כדלקמן בחלכות פסח (מחיר"ל ה"פ).

30. משנה בתורה סימן רצ"א ס"ק כג

(כג) ו"א שיכול לעשות בכל וכו' - ולכו"ע למצוה מן המובחר בפת ושני ככרות וכו"ל בס"ד אלא דפליגי לענין דיעבד אם יצא בזה [מב"ח]:

31. ערוך השולחן אורח חיים סימן רצ"א סעיף יב

והנה גם דעת בעלי הש"ע דהעיקר לדינא שצריך פת וכיון שדעת הר"ף והרמב"ם והרא"ש והטור והש"ע שצריך דווקא פת חלילה להקל בזה ועבירה גדולה ביד המקילים בזה לצאת במיני תרומא ויש להזהר על זה מאד מאד ואין היתר כי אם לחולה וחמולולים בסעודה שלישית לצאת ידי חובתם בלא פת עתיקים ליתן את הדגן

32. מגן אברהם סימן רצ

אין להניח הדרשה עבור סעודה ג' כדאי במד' משלי בפ' אשת חיל שמתו בניו של ר"מ מאותו החטא [רוקח] וצ"ל שהדרשה תהא להורות לעם את חקי האלהים ואת תורותיו ולהכניס יראת שמים בלבבם ולא כמו שנהגין עכשיו

33. מגן אברהם סימן תמד ס"ק ב

ובשל"ה כ' בשם היוזר שרשב"י הל' עוסק בתורה במקום סעודה שלישית

34. ערוך השולחן אורח חיים סימן תמד סעיף ו

ובוחר כתב שרשב"י היה עוסק בתורה במקום סעודה שלישית [שם סק"ב] ויש להבין אטו רשב"י לא היה יכול לקיים סעודה שלישית באיזה מהדברים שנתבאר ונלע"ד ברור דכל זה הוא מילתא זמירתא שהרי בשבת זו בע"כ לא נטוינו כלל על ג' סעודות כיון שאי אפשר מידי דתוה לית"כ שחל בשבת וז"ה שבת ערב פסח לענין סעודה שלישית דאפילו אם נאמר דאסור אכילת מצה בערב פסח הוא מדרבנן מ"מ הא מצינו במצות עשה גמורות שנדחו בשב ואל תעשה מפני גזירות דרבנן כמו שופר ולולב בשבת וכ"ש שנדחה מצוה דסעודה שלישית וכיון שכן בטלה לה בשבת זו מצוה דסעודה שלישית וכיון דסעודה גמורה אי אפשר ממילא דאין שייך למלאותה בפירות או בבשר ודגים שאין צורך כלל בזה ועוד דודאי גם מן התורה מצוה לאוכל הכזית מצה לתיאבון וזהו טעמו של רשב"י שעסק בתורה מפני שאין מצוה כלל בשבת זו לאכול סעודה שלישית:

35. שולחן ערוך אורח חיים סימן רצ"א סעיף ו

* יא <ו> נשים (כו) חייבות בסעודה שלישית.

36. ערוך השולחן אורח חיים סימן רצ"א סעיף ד

וכפוט הוא דגם נשים חייבות בסעודה שלישית דבכל מילי דשבת מוזהרות נשים כאנשים והרבה שאין יודעות מזה ויש להודיען ולהזהירן שישמורו לקיים מצות סעודה שלישית:

37. מעשה רב ס' קפה

קפה "שבעת ימים תאכל מצות" כל שבעה"א מצוה, ואינו קורא לה דשונה אלא לגבי לילה ראשונה שהוא חובה, ומצוה לגבי חובה דשונה קרי לה"י אעפ"כ מצוה מדאורייתא הוא, וכן פירשו"י י"ט א"ע א"ת: פסח במעשה סוכות בסוכה"י ועוד כמה דאיות"י והיה מחבב מאד מצוה אכילת מצה כל שבעה"י וכיום טוב אחרון היה אוכל סעודה שלישית אע"פ שלא היה אוכל מצה... מפני חביבת מצות אכילת מצה שזמנו הולך לו.

והיה נמנע לאכול לאחר פסח מצה שיוצאין בה ידי חובתו בפסח, וכ"ז להיכרא לעשיית המצוה שאין עושין אותה להנאה אלא מפני גזירת הבורא יתעלה שמו.

38. שולחן ערוך אורח חיים סימן תקכט סעיף א

מיהו אם ע"ט שבת, (ח) יכול לקיים סעודה שלישית ואכל מעט פת לכבוד י"ט.

39. משנה ברורה סימן תקכט ס"ק ח

(ח) יכול לקיים - ר"ל אפילו אם שכח או עבר ולא קיים סעודה שלישית קודם זמן מנחה קטנה יכול לקיים אח"כ אך אז מצוה להתחלה ליהור שיאכל רק מעט פת כדי שיאכל בלילה לתיאבון וה"ה כשחל י"ט ראשון בשבת שיין כל אלו הדברים.

40. הערה בשש"כ ח' ב עמ' רז

וע' ארחות חיים תקכט:א דאם מאחרים את סעודת ליל י"ט משום שמבשלים אותה אחר צאת, ואין איפוא חשש שלא יוכל לאכול אותה לתיאבון, מותר לאכול סעודה שלישית אף לאחר זמן מנחה קטנה, ויאכל כוונת.

41. מנהג ישראל תורה היא ס' רצא

1 (ה) חב"דים ואנשי מעשה מהדרין לעשות סעודה שלישית עם מנין, ועי' נספר כתר שם טוב שמביא עובדא, מהנעש"ט הק' שהיה בשנת נכפר אחד ונהגיע עם סעודה שלישית קיבץ מחזיק הכפר כמה אנשים וישב ואלל ושחה עמהם בזמירות שירות ומשכחות וראה הנעש"ט שהוא מקונל מחד למעלה וקראו אחר הסעודה ושאל אותו מאיזה טעם קיבץ 6 האנשים לסעודה ג', והשיב הנה שמעתי העולם אומרים חלל נשמתי בין אנשים מישראל והרי שבת יש לכ"א מישראל נשמה יתירה ונמוג"ש יולאח ממנו ואמרתי גם אני חלל נשמה יתירה שלי בין האנשים מישראל ע"כ אני מאסף אנשי מישראל לסעודה ג'.